

УДК 336.77

JEL classification: G10, G 12, G20, G21

Оксана САРАХМАН

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Університет банківської справи, Україна
E-mail: sarahman88@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8793-592X
ResearcherID: G-7137-2019

Руслана ШУРПЕНКОВА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Університет банківської справи, Україна
E-mail: ruslana.shurpenkova@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8825-2389
ResearcherID: G-5148-2019

Тетяна КАЛАЙТАН

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри історії України, економічної
теорії та туризму,
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Жицького, Україна
E-mail: kalaitantv@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4774-4990
ResearcherID: F-5828-2019

Олена СІДЕЛЬНИК

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового консалтингу та
банківництва,
Університет банківської справи, Україна
E-mail: helen.sidelnik@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6498-5900
ResearcherID: АНВ-4534-2022

Уляна ГРУДЗЕВИЧ

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового консалтингу та
банківництва,
Університет банківської справи, Україна
E-mail: ugrudzevuch@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-0243-7957
ResearcherID: X-1815-2018

© Оксана Сарахман, Руслана Шурпенкова,
Тетяна Калайтан, Олена Сідельник,
Уляна Грудзевич, 2022

Отримано: 11.01.2022 р.
Прорецензовано: 20.01.2022 р.
Рекомендовано до друку: 26.01.2022 р.
Опубліковано: 26.01.2022 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Оксана Сарахман (Україна)
Руслана Шурпенкова (Україна)
Тетяна Калайтан (Україна)
Олена Сідельник (Україна)
Уляна Грудзевич (Україна)

РИНКОВИЙ ПІДХІД ДО РЕГУЛЮВАННЯ КОМІСІЇ ІНТЕРЧЕЙНДЖ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

АНОТАЦІЯ

Вступ. В Україні левову частку комісійної винагороди за послуги еквайрингової установи (вартості торговельного еквайрингу) становить комісійна винагорода інтерчейндж (60 % - 75 %) – міжбанківська плата за обмін, яка сплачується еквайром емітенту електронних платіжних засобів за кожен пряму або опосередковану (через третю особу) безготівкову операцію, здійснену за допомогою платіжної картки, і варіюється у межах 1,4 – 1,8 % від суми операції. Середня вартість торговельного еквайрингу в Україні становить 2% від обороту і плюс приблизно 300 гривень за оренду терміналу на місяць. Платіж інтерчейндж (кошти, які сплачуються еквайром банку емітенту) становлять дві третини від платежу, що стягується з торговця.

Мета. Визначення найбільш коректного в сучасних умовах ринкового підходу до формування ключових напрямків щодо регулювання комісії інтерчейндж в Україні і аналіз тенденцій врегулювання такого підходу іншими державами.

Методологія. Проаналізовано дані щодо наслідків запровадженого регулювання комісії інтерчейндж у інших країнах світу, зокрема у: Сполучених Штатах Америки, Китаї, Австралії, Великобританії та ін. Розглянуто, що гранична ставка в 0,3% нижче рівня обмінних комісій, що існує в усіх країнах-членах, і тому вплив на прийняття кредитних карток, ймовірно, буде значним. Зокрема, проаналізовано обмінні підходи у Німеччині, Польщі, Угорщині, Нідерландах, Данії, Іспанії та Франції.

Результати. Доведено на необхідності збереження виключно ринкових підходів до регулювання комісії інтерчейндж, адже це дасть можливість фінансовій індустрії забезпечувати подальше зростання безготівкових платежів, скорочення частки тіньової економіки і зростання надходжень до державною бюджету в результаті цифровізації платежів.

Сарахман О., Шурпенкова Р., Калайтан Т., Сідельник О., Грудзевич У. Ринковий підхід до регулювання комісії інтерчейндж: переваги та недоліки. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 1. С. 208-218.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.01.208>

Ключові слова: ринковий підхід; платежі; комісії інтерчейндж; ставки; аналіз; регулювання.

UDC 336.77

JEL classification: G10, G 12, G20, G21

Oksana SARAХMAN

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of accounting and taxation,
University of Banking, Ukraine
E-mail: sarahman88@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8793-592X
ResearcherID: G-7137-2019

Ruslana SHURPENKOVA

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of accounting and taxation,
University of Banking, Ukraine
E-mail: ruslana.shurpenkova@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8825-2389
ResearcherID: G-5148-2019

Tatiana KALAITAN

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of history of Ukraine, Economic
Theory and Tourism,
Stepan Gzhyskyi National University of Veterinary
Medicine and Biotechnologies, Ukraine
E-mail: kalaitantv@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4774-4990
ResearcherID: F-5828-2019

Olena SIDELNYK

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of financial consulting and banking,
University of Banking, Ukraine
E-mail: helen.sidelnyk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6498-5900
ResearcherID: AHB-4534-2022

Uljana GRUDZEVUCH

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of financial consulting and banking,
University of Banking, Ukraine
E-mail: ugrudzevuch@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-0243-7957
ResearcherID: X-1815-2018

© Oksana Sarakhman, Ruslana Shurpenkova,
Tatiana Kalaitan, Olena Sidelnyk,
Uljana Grudzevuch, 2022

Received: 11.01.2022

Revised: 20.01.2022

Accepted: 26.01.2022

Online publication date: 26.01.2022

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Oksana Sarakhman (Ukraine)
Ruslana Shurpenkova (Ukraine)
Tatiana Kalaitan (Ukraine)
Olena Sidelnyk (Ukraine)
Uljana Grudzevuch (Ukraine)

MARKET APPROACH TO INTERCHANGE COMMISSION REGULATION: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

ABSTRACT

Introduction. In Ukraine the lion's share of the commission fee for the services of the acquiring institution (the cost of trade acquiring) is the interchange fee (60% – 75%) – interbank exchange fee paid by the acquirer to the issuer of electronic means of payment for each direct or indirect person) non-cash transaction, made with a payment card, and varies between 1,4 – 1,8% of the transaction amount. The average cost of trade acquiring in Ukraine is 2% of turnover and plus approximately 300 hryvnias for terminal rent per month. Interchanging payment (funds paid by the acquirer's acquirer's bank) is two-thirds of the payment charged to the merchant.

Purpose. Determining the most correct market approach in the current conditions to the formation of key areas for the regulation of the interchanging commission in Ukraine and analysis of trends in the regulation of such an approach by other states.

Methodology. The data on the consequences of the introduced regulation of the interchange commission in other countries of the world are analyzed, in particular: in the United States of America, China, Australia, Great Britain and others. It is considered that the marginal rate is 0.3% below the level of exchange commissions that exists in all Member States, and therefore the impact on credit card acceptance is likely to be significant. In particular, exchange approaches in Germany, Poland, Hungary, the Netherlands, Denmark, Spain and France were analyzed.

Results. In this regard, the need to maintain exclusively market-based approaches to interchange commission regulation has been proven, as this will enable the financial industry to further increase non-cash payments, reduce the share of the shadow economy and increase state budget revenues as a result of digitalization of payments.

Sarakhman, O., Shurpenkova, R., Kalaitan, T., Sidelnyk E., & Grudzevuch, U. (2022). Market approach to interchange commission regulation: advantages and disadvantages. *Economic analysis*, 32 (1), 208-218.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.01.208>

Keywords: market approach; payments; interchanging commissions; rates; analysis; regulation.

Вступ

Сьогодні ми спостерігаємо, як професійна спільнота України активно дискутує про необхідність зниження винагороди за послуги проведення карткових платежів, зокрема, за міжбанківську комісію – інтерчейндж.

Подібна дискусія не є українським ноу-хау, оскільки є напрацьований міжнародний досвід, з яким слід порівнювати. Це, на думку багатьох експертів можна врегулювати через відповідний законопроект, проводити перемовини професійних асоціацій – рітейлерів, а також обговорювати спільно з представниками платіжних систем, оскільки у нас дійсно високі ставки інтерчейнджу у порівнянні з іншими ринками.

Ставки еквайрингу (комісії банків за розрахунки платіжними картками) в Україні є сильно завищеними у порівнянні з європейськими. В Україні така комісія складає приблизно 2%, а іноді доходять до 3%, у той час, як в країнах Європейського Союзу (далі – ЄС) вона складає близько 1%, тому що міжбанківська комісія не перевищує 0,3% для кредитних та 0,2% для дебетових карт. Відомо, що у Європі комісійні ставки істотно обмежилися, починаючи з 2015 року [1].

Одночасно, якщо проаналізувати процеси, які відбувались в інших країнах світу, то слід зазначити, що в 2011 році приймалися поправки до законодавства в Сполучених Штатах, якими регулюється максимальна ставка інтерчейнджу як для карток дебетових, так і кредитних. Відповідне рішення Єврокомісії було в 2015 році стосовно країн ЄС [2].

Спираючись на досвід країн ЄС, впровадження законодавчого обмеження банківських комісій при безготівкових операціях, проведених за допомогою платіжних карт, є єдиним правильним рішенням у цьому питанні.

Мета та завдання статті

Метою статті є визначення найбільш коректного в сучасних умовах ринкового підходу до формування ключових напрямків щодо регулювання комісії інтерчейндж в Україні і аналіз тенденцій врегулювання такого підходу іншими державами.

Завдання дослідження формулюються на аналізі даних щодо наслідків запровадженого регулювання комісії інтерчейндж у інших країнах світу, зокрема у: Сполучених Штатах Америки, Китаї, Австралії, Великобританії та ін. Зокрема, проаналізовано обмінні підходи у Німеччині, Польщі, Угорщині, Нідерландах, Данії, Іспанії та Франції.

Виклад основного матеріалу дослідження

Минулого року провідні бізнес-асоціації України виступили зі спільною заявою щодо необхідності законодавчого врегулювання граничного розміру комісії інтерчейндж шляхом прийняття поправок до законопроекту «Про платіжні послуги», № 4364, від 12.11.2020 р. (далі – Законопроект). Зокрема, щоб привести українське законодавство у відповідність до вимог ЄС вони пропонували встановити граничні розміри комісійної винагороди за інтерчейндж на рівні 0,2% для дебетових карток та 0,3% для кредитних карток.

Наразі в Україні є реальна можливість врегулювати це питання в рамках Законопроекту, передбачивши норму, яка буде встановлювати граничний розмір такої комісії. Відповідні звернення та заяви від бізнес-асоціацій вже неодноразово надходили до уряду та народних депутатів і в нас ще є час, щоб підтримати ці конструктивні пропозиції.

Грунтовних досліджень щодо впливу регулювання обмінних зборів є досить мало і переважно вони носять теоретичний характер; емпіричних даних про вплив комісії інтерчейндж в ЄС поки що немає. Проте, вже є ряд напрацювань закордонних вчених і економістів, зокрема у працях Д. С. Еванс і А. Матеус розглядається сутність та необхідність регулювання комісії інтерчейндж [3]. Е. Гарсест, Б. Лютс [4], Р. Прагер, М. Манушак, Е. Кізер, Р. Боржековські [5] оцінюють ступінь регуляторного втручання на рівень комісійних зборів закордоном, та наскільки воно узгоджується з економічною теорією двосторонніх ринків. Велян А. [6], Г. Ардіцці і М. Зангранді [7] досліджують вплив обмежень обмінних зборів на зниження комісій продавців та рівень цього впливу на прийняття картки в місці продажу і наполягають на необхідності застосування у дослідженні емпіричних даних.

Однак, потреба у вивченні та подальшому дослідженні цього питання залишається відкритою, а вивчення переваг і недоліків комісії інтерчейндж потребує потенційного дослідження.

Впродовж останніх 5 років в Україні значно зріс рівень «проникнення» безготівкових розрахунків, як за показниками зростання мережі POS-терміналів, так і за кількістю й обсягами безготівкових операцій серед населення України, відчутно скоротивши відставання України у цій сфері від країн Європи.

Так, не зважаючи на карантинні обмеження, за минулий рік платіжна інфраструктура суттєво розширилася. Кількість суб'єктів господарювання, які приймають платіжні картки, за рік зросла більше ніж на третину (на 36,1 %) – до 326,9 тисяч.

Мережа торговельних pos-терміналів в Україні за рік зросла на понад 12 % – до 375 тис. Загалом, за останні п'ять років кількість торговельних платіжних терміналів збільшилася майже вдвічі – зі 199,8 до 375,0 тисяч. Кількість платіжних терміналів (контактних і безконтактних) у розрахунку на 1 млн постійного населення України станом на 01 січня 2021 року становила 9,4 тис. шт. (станом на 1 січня 2020 – 8,4 тис. шт. на 1 млн населення).

За даними Національного банку України (далі – НБУ), за I півріччя 2021 року загальна кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, становила 2360,6 млн шт., а їх обсяг склав – 982,8 млрд грн. [8]. При цьому, обсяг безготівкових операцій з використанням платіжних карток («очищений» від обсягу переказів з картки на картку – 415,5 млрд грн.), у першому півріччі 2020 року, склав 567,3 млрд грн., а це сягає майже річних обсягів цього показника у 2016 році – 571,3 млрд грн.

Саме з 2016 року спостерігається стійке зростання, як кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток, так і їх річних обсягів (за вирахуванням обсягів безготівкових переказів з картки на картку): у 2017 році – майже 615,0 млрд грн. (+7,7 %); у 2018 році – 832,0 млрд грн. (+35,3 %); у 2019 році – 1035,7 млрд грн. (+24,4 %); у 2020 році – 1263,7 млрд грн. (+22 %).

З досліджень НБУ відомо, що вартість обслуговування готівкового обігу (інкасація) для корпоративного бізнесу становить 0,02 %. У той же час комісія за здійснення безготівкових операцій з використанням платіжних карток – від 1,8 % (різниця в 90 разів). Для малого і середнього бізнесу розміри комісії за картками ще вищі – починаються від 2 % (і можуть сягати до 3 %).

Проте, приймання платіжних карток є обов'язковим для торговців відповідно до законодавства України. Під тиском цієї обставини, вони змушені нарощувати обсяги безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток і, одночасно, сплачувати завищені розміри комісії за торговельний еквайринг, що створює відчутний додатковий фінансовий тиск на офіційний бізнес в Україні.

Банки-емітенти карток, обробники платежів, платіжні мережі за кредитними картками, такі як MasterCard і Visa, платіжні шлюзи та власний банк продавця стягуватимуть відсоткову комісію за кожну транзакцію, а нарахування часто відображаються як єдина сукупна сума на рахунках, які видає вам платіжний процесор. Проте навіть це є чимось спрощеним, оскільки насправді існує близько 300 індивідуальних комісій за обмін, які складають «єдину» комісію за обмін, яку ви фактично сплачуєте.

Комісія за обмін визначається великою кількістю комплексних змінних. Щоб спростити витрати для продавців, компанії кредитних карток обчислюють обмін у фіксованій ставці плюс відсоток від загального обсягу продажів (включаючи податки). Тільки в США торговці виплачують мільярди доларів для покриття цих зборів щороку, при цьому середня ставка становить близько 2% від суми покупки.

Зазвичай ця комісія становить відсоток від загальної транзакції плюс фіксована сума. Поки установи-емітенти збирають, оцінюють і встановлюють цю комісію, вона сплачується банку-емітенту, який випускає ту чи іншу картку. Середній курс обміну для кредитної картки становить близько 1,81%, а для дебетової – 0,3% [9].

Середня вартість торговельного еквайрингу в Україні становить 2% від обороту і плюс приблизно 300 гривень за оренду терміналу на місяць. Платіж інтерчейндж становлять дві

третини від платежу, що стягується з торговця (рис. 1).

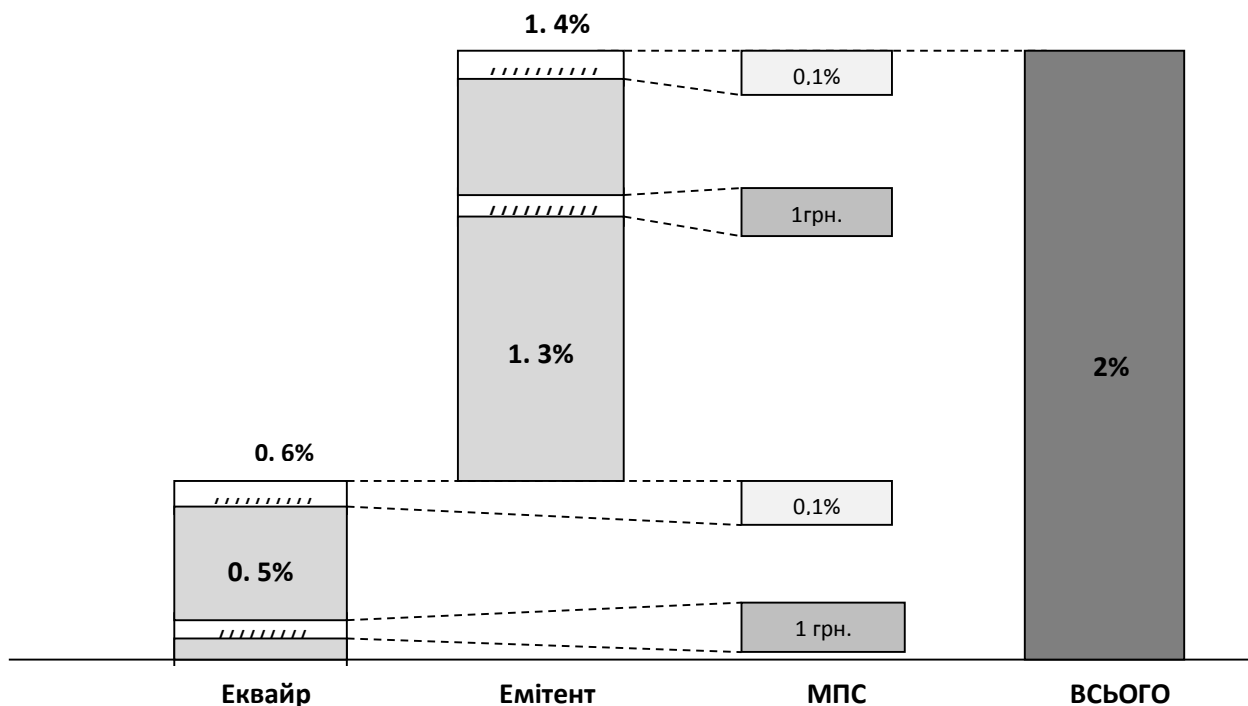

Рис. 1. Поділ комісії за здійснення платежу учасниками [8]

При середній вартості торговельного еквайрингу в Україні на рівні 2 %, витрати торговців на оплату комісії за проведення безготівкових операцій з використанням платіжних карток можна оцінити наступним чином: за 2016 рік – понад 11,4 млрд грн.; за 2017 рік – 12,3 млрд грн.; за 2018 рік – понад 16,6 млрд грн.; за 2019 рік – понад 20,7 млрд грн.; за 2020 рік – понад 25,3 млрд грн.; за перше півріччя 2021 року – понад 29,3 млрд грн. [10].

Додатково варто зазначити, що закріплені Регламентом 2015/751 максимальні ставки були запропоновані самими платіжними системами після того, як в рамках антимонопольних розслідувань Єврокомісією було встановлено, що існуюча на момент розслідування ставка за інтерчейндж призводила до обмеження конкуренції [2]. Наведені дані свідчать про те, що користуючись своїм монопольним становищем на ринку України, оператори платіжних систем більш ніж у два рази збільшили свої щорічні доходи від здійснення торговельного еквайрингу, але ніяк не знизили вартість торговельного еквайрингу і не мають наміру здійснити це у майбутньому.

НБУ неодноразово наголошує на необхідності збереження виключно ринкових підходів до регулювання платіжного ринку, адже це дає можливість фінансовій індустрії забезпечувати подальше зростання безготівкових платежів, скорочення частки тіньової економіки та зростання надходжень до державного бюджету в результаті цифровізації платежів [8].

Сьогодні НБУ спільно з міжнародними платіжними системами Visa та Mastercard працюють над посиленням конкуренції на платіжному ринку України і підписали Меморандум про сприяння конкурентному платіжному ринку в Україні. Дані компанії у всьому світі підтримують ринковий підхід до визначення ставки інтерчейнджу та вартості послуг еквайрингу відповідно до вимог законодавства про захист економічної конкуренції [11].

Відповідно до положень Меморандуму граничні розміри ставок комісії інтерчейндж мають знизитися до 0,90% у липні 2023 року. Зниження ставок має відбуватися за наступним графіком: з 01.07.2021 р. – не більше 1,20%; з 01.07.2022 р. – не більше 1,00%; з 01.07.2023 р. – не більше 0,90%.

Рис. 2. Зниження граничних розмірів ставок комісії інтерчейндж [12]

Зокрема, У Проєкті Закону України пропонується внести зміни до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», Закону України «Про банки і банківську діяльність», а також до Закону України «Про платіжні послуги», який було прийнято Верховною Радою України 30 червня 2021 року, і через рік після набрання ним чинності буде введено в дію замість Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні».

Змінами до Закону України «Про банки і банківську діяльність» пропонується встановити, що банк самостійно встановлює процентні ставки та комісійну винагороду за надані послуги, крім встановлених законом розмірів комісійних винагород за інтерчейндж.

Змінами до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» та, відповідно, до Закону України «Про платіжні послуги» пропонується:

- закріпити визначення поняття «комісійна винагорода за інтерчейндж»;
- встановити, що комісійна винагорода за інтерчейндж включає будь-яку узгоджену винагороду (компенсацію, еквівалентну комісійній винагороді за інтерчейндж за предметом або дією), яку отримує емітент, еквайр або будь-який інший посередник у зв'язку з платіжними операціями або пов'язаною діяльністю;
- закріпити поступовий перехід до встановленого законодавством ЄС розміру комісійної винагороди за інтерчейндж, за яким встановити, що розмір комісійної винагороди за інтерчейндж, не може перевищувати: з 1 січня 2022 року до 31

грудня 2022 року – 1 %; з 1 січня 2023 року до 31 грудня 2023 року – 0,7 %; з 1 січня 2024 року до 31 грудня 2024 року – 0,5 %;

- закріпити, що розмір комісійної винагороди за інтерчейндж з 1 січня 2025 року не може перевищувати відносно суми операції, здійсненої з використанням дебетової платіжної картки – 0,2 %, з використанням кредитної платіжної картки – 0,3 %;
- запровадити відповідальність за перевищення встановлених граничних розмірів комісійної винагороди за інтерчейндж;
- встановити, що порядок контролю додержання граничного розміру комісійної винагороди за інтерчейндж при здійсненні безготівкових розрахунків, встановлення фактів порушень і застосування штрафних санкцій, визначених частиною третьою цієї статті, встановлюється нормативно-правовими актами НБУ [8; 10].

На думку багатьох експертів, запропоновані законопроект змін дозволять поступово зменшити фінансове навантаження на суб'єктів господарювання під час здійснення операцій за допомогою платіжних карток, зумовлене викривленням конкуренції на ринку торговельного еквайрингу, шляхом встановлення на законодавчому рівні максимального граничного розміру комісійної винагороди за інтерчейндж.

Альтернативою має стати еволюційне і гармонійне зниження комісії банками та платіжними системами. Три системних банки – Ощадбанк, ПриватБанк та Райффайзен Банк [12], виступили зі спільною заявою щодо

готовності поступово зменшити ставку інтерчейнджу (міжбанківської комісії),

відповідне звернення до влади підтримали у Visa та Mastercard.

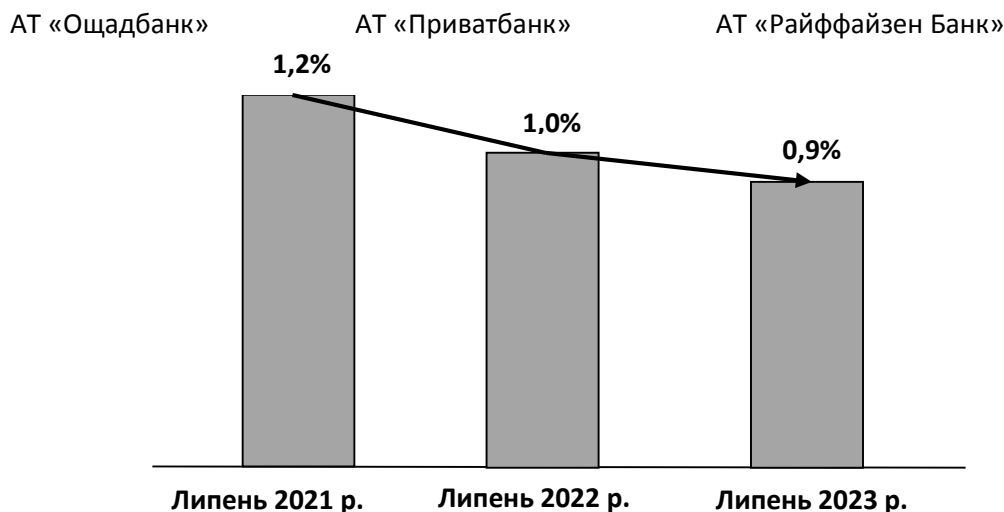

Рис. 3. Пропозиція банків – еквайрів, щодо зниження розміру комісії інтерчейндж [8]

На думку представників НБУ досягнутий компроміс вважається збалансованим і виваженим та сприятиме зниженню вартості безготівкових операцій та захисту інтересів українців – користувачів платіжних карток, а також – розвитку конкуренції і розширенню можливостей для появи на платіжному ринку нових інструментів безготівкових розрахунків [1].

Як було зазначено нами вище, у ЄС це питання врегулювали ще у квітні 2015 року за допомогою регламенту ЄС 2015/751 про міжбанківські комісійні збори за платіжні операції, що здійснюються за допомогою платіжних карток [2].

У державах, які початково почали вести фінансову політику за цим регламентом, спостерігалися позитивні тенденції. Проведене у 2020 році на замовлення Єврокомісії дослідження наслідків застосування регламенту №2015/751 від 29 квітня 2015 року показало позитивний вплив регулювання комісій на платіжні послуги, що супроводжувалося ростом безготівкових операцій та розвитком мережі POS-терміналів з обґрунтовано зменшеним розміром міжбанківської комісії.

Зокрема, за перші два роки дії регламенту відбулося стрімке зниження ставок комісії інтерчейнджу у всіх країнах-членах. Особливо помітним зниження було для локальних кредитних карток. У дев'яти країнах – членах

дія документа позитивно позначилася на збільшенні конкуренції. Тепер там працюють сильні локальні платіжні системи, які займають більшу частину ринку дебетових, а у Франції – і кредитних карток.

Гранична ставка в 0,3% нижче рівня обмінних комісій, що існує в усіх країнах-членах, і тому вплив на прийняття кредитних карток, ймовірно, буде значним. Так, наприклад, у Німеччині, де обидва обмеження, ймовірно, значно покращать прийом карток замість нинішнього високого рівня використання готівки.

У таких країнах, як Польща чи Угорщина, де поточний рівень обмінних зборів значно перевищує обмеження, Регламент повинен мати значний вплив. В Угорщині, де високі комісійні за обмін, прийом карток у продавців значно відстає від видачі карток. Комісія за обмін (варіюється в межах 0,2% – 1%) вважається основною перешкодою для продавців, оскільки вони значно збільшують витрати на полегшення/прийняття карткових платежів. Тому наразі розраховатися картками можна лише в 30% торгових точок.

У країнах, де наразі обмінні збори для дебетових карток нижчі за 0,2%, включаючи Нідерланди та Данію, обмеження не вплине на поточні рівні, оскільки державні органи влади опустили або можуть опуститися нижче цього рівня через законодавство або забезпечення конкуренції. Однак обмеження

може зупинити «гонку за найвищими гонорарами».

У Нідерландах не існує багатосторонніх обмінних зборів, але низькі обмінні комісії (значно нижче 0,2%) існують на основі двосторонніх контрактів між банками. Були висунуті деякі аргументи щодо нібито негативного впливу на споживачів обмеження обмінних зборів в Іспанії, зокрема, на комісію власників карток. Після втручання щодо обмеження обмінних зборів середня річна комісія з власників карток зросла за дебетові та кредитні картки.

Збільшення комісій за роздрібні банківські операції здається широко поширеним в Іспанії, і не можна пов'язати з комісіями за обмін. Аналогічно, у Франції, після того як у липні 2011 року національна схема Groupement des Cartes Bancaires прийняла середньозважену комісію в розмірі 0,30% за внутрішні транзакції з дебетовими та кредитними картками, не можна встановити жодної кореляції зі збільшенням комісій за роздрібні банківські операції [13].

В інших країнах працюють дві основні міжнародні платіжні системи, проте ставки комісії за інтерчейндж у них або стали нижчими за максимальні, або були знижені відповідно до вимог регламенту. Згідно з цим документом була знижена і ставка винагорода за еквайринг. Якщо за дебетовими картками це зменшення було не таким істотним (комісійна винагорода становить 0,32%, майже як і раніше), то за кредитними – знизилася з 0,92% до 0,73%.

Для України – це поки недосяжні ставки. У нас винагорода за еквайринг найвища в Європі. Якщо світ іде шляхом зниження цих ставок, то в Україні вони підвищуються і сягають від 1,8% до 3% з кожної операції [4].

Аналіз результатів упровадженого в 2015 році адміністративного регулювання інтерчейндж у ЄС дає підстави стверджувати, що запровадження обмеження розміру комісії інтерчейндж призвело до настання і негативних наслідків (рис. 4).

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБМЕЖЕННЯ РОЗМІРУ КОМІСІЇ ІНТЕРЧЕЙНДЖ					
зросла вартість річного обслуговування кредитних карток	зникли з ринку пропозиції щодо безоплатного обслуговування дебетових карток	зменшилася загальна кількість карток у обігу та середня кількість карток на одну особу	збільшилася вартість овердрафтів та отримання кредитних коштів	зросла вартість транскордонних операцій (за межами країни банку-емітента)	скоротилися програми кешбеків із стимулювання безготівкових розрахунків

Рис. 4. Наслідки щодо запровадження обмеження розміру комісії Інтерчейндж [розроблено авторами]

Дані щодо наслідків запровадженого регулювання комісії інтерчейндж у інших країнах світу також свідчать, що воно не сприяло досягненню поставлених цілей.

Наприклад, у Сполучених Штатах Америки (далі – США) після запровадження регулювання комісії інтерчейндж ціни для кінцевого споживача не зазнали змін. Водночас банки скоротили свої програми лояльності або запровадили додаткові комісії

за обслуговування рахунків. У США стягується фіксована комісія інтерчейндж у розмірі 20 центів з кожної безготівкової транзакції. Граничний розмір комісійної винагороди за інтерчейндж закріплено на законодавчому рівні також в Китаї та Австралії [14].

До речі, в Австралії регулювання комісії інтерчейндж виявилось також складним, неефективним і економічно необґрунтованим, оскільки не вплинуло позитивно на кінцевого

споживача. Після введення регулювання банки збільшили вартість річного обслуговування карток, а торговці та кінцеві споживачі не стали платити менше за товари та послуги [1].

На необхідність законодавчого обмеження ставки інтерчейнджу вказує і досвід Великобританії, яка одразу після виходу зі складу ЄС прийняла внутрішнє регулювання, яке встановило ті ж обмеження ставки інтерчейндж для операцій, що проводяться в Великобританії, на рівні 0,2 % для дебетових карт і 0,3% для кредитних карт. Одночасно, ставка комісії інтерчейндж для операцій з оплати товарів онлайн у випадку, якщо вони відбуваються між Великобританією та країнами-членами ЄС (тобто не підпадають ні під дію законодавства Великобританії, ні під дію Регламенту 2015/751), одразу ж була підвищена платіжними системами у п'ять разів.

Для прикладу, у країнах Європейського Союзу зазначений розмір комісії інтерчейндж обмежений на законодавчому рівні і становить не більше ніж 0,2 % від кожної транзакції, здійсненої з використанням дебетової платіжної картки, та 0,3 % – з використанням кредитної платіжної картки (відповідні обмеження встановлені Регламентом 2015/751 Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2015 року про міжбанківські комісійні збори за платіжні операції).

Щодо, ситуації в Україні на сьогоднішній день, то основним опонентом виступає Українська міжбанківська асоціація членів платіжних систем ЄМА. Яка в цілому негативно оцінює внесену законодавчу пропозицію, мотивуючи свою позицію наявністю численних ризиків, як для суб'єктів – представників платіжних систем, так і для споживачів та держави в цілому.

Такі ризики, на думку зазначеної Асоціації, включають: суттєве зниження інвестиційної спроможності суб'єктів галузі і відповідно, звуження можливостей щодо фінансування розвитку інфраструктури і технологій, розробки і просування нових продуктів; зменшення ємності ринку безготівкових платежів та, відповідно, зростання обсягів його готівкового сегменту; виникнення додаткового фінансового навантаження на бюджет у зв'язку з необхідністю докапіталізації державних

банків, які обслуговують більше 75 % усіх карткових оборотів, недоотримання цими банками більше 4 млрд грн. комісії щорічно; суттєве зростання терміну окупності інвестицій в інфраструктуру (з 2-5 до 10-15 років); зростання «тіньового» сегменту грошового обігу; розбалансування витрат усіх учасників транзакції; відсутність розрахункового ефекту – здешевлення відповідних послуг внаслідок підвищення надавачами послуг інших платежів чи запровадження нових, що, до речі, підтверджується зарубіжним досвідом [10].

Висновки та перспективи подальших розвідок

З огляду на зазначене, вважаємо, що для прийняття виваженого рішення щодо внесення законопроекту "Про внесення змін до Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" щодо комісійної винагороди під час здійснення еквайрингу" необхідно враховувати погляди практиків, а також зважати на розроблений регламент та внесені пропозиції Національного банку України і Української міжбанківської асоціації членів платіжних систем ЄМА.

Запровадження даного законопроекту, можливе лише за умов збереження виключно ринкових підходів до регулювання комісії інтерчейндж, адже це дає можливість фінансовій індустрії забезпечувати подальше зростання безготівкових платежів, скорочення частки тіньової економіки і зростання надходжень до державною бюджету в результаті цифровізації платежів.

Відтак, можна впевнено стверджувати, що стрімке законодавче обмеження граничного розміру комісії інтерчейндж є небезпечним явищем та може призвести до негативних наслідків та знизити ефективність функціонування платіжного ринку в Україні. А саме, це може спричинити: зниження розвитку і, скоріш за все, згортання мережі розтерміналів; ріст вартості обслуговування рахунків у банківських установах, а також зростання ціни на картки для громадян; зменшення кількості програм лояльності до клієнтів, а саме пільговий кредитний період, можливість кешбеку, кредитний ліміт та інше [15].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розмір комісії інтерчейндж має регулюватися виключно ринковими методами. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/al/rozmir-komisiyi-intercheyndj-maye-regulyuvatisya-viklyuchno-rinkovimi-metodami>.
2. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/751 від 29 квітня 2015 року про міжбанківські комісії за платіжні операції з використанням платіжних карток. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-15#Text.
3. Evans David S. and Mateus Abel, "How Changes in Payment Card Interchange Fees Affect Consumers Fees and Merchant Prices: An Economic Analysis with Applications to the European Union," *SSRN Electronic Journal* (June 27, 2011): 24 at Table 1, 36, accessed July 5, 2018. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1878735.
4. Garcés Eliana, Lutes Brent Regulatory Intervention in Card Payment Systems: An analysis of regulatory goals and impact* URL: https://www.brattle.com/wp-content/uploads/2021/05/15608_regulatory_intervention_in_card_payment_systems_an_analysis_of_regulatory_goals_and_impact.pdf.
5. Robin. A. Prager, Mark D. Manuszak, Elizabeth K. Kiser, Ron Borzekowski "Interchange Fees and Payment Card Networks: Economics, Industry Developments, and Policy Issues," *Finance and Economics Discussion. Series, Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs, Federal*, May 13, 2009, p. 12, accessed September 14, 2018. URL: <https://www.federalreserve.gov/Pubs/Feds/2009/200923/200923pap.pdf>.
6. Veljan Alen A critical review of the European Commission's Multilateral Interchange Fee Regulation Journal of Payments Strategy & Systems, 12 (3), 232-244 (2018). URL: <https://hstalks.com/article/3043/a-critical-review-of-the-european-commissions-mult>.
7. Ardizzi Guerino, Zangrandi Michele Savini. The impact of the interchange fee regulation on merchants: evidence from italy. *Questioni di Economia e Finanza*. Number 434. June 2018.
8. Національний банк України. URL: <https://www.facebook.com/NationalBankOfUkraine/posts/2870599283154225>.
9. What are interchange fees and how are they calculated? URL: <https://www.bigcommerce.com/ecommerce-answers/what-are-interchange-fees-and-how-are-they-calculated>.
10. Висновок на проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" щодо комісійної винагороди під час здійснення еквайрингу". URL: <https://ips.ligazakon.net/document/XH52L00A>.
11. Меморандум про сприяння конкурентному платіжному ринку в Україні – це лише видимість вирішення проблеми. URL: <https://apau.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/image001.png>.
12. АМКУ розглядає меморандум Mastercard та Visa щодо комісії інтерчейндж. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/07/20/676072>.
13. What are the interchange fee levels in the Members states? What can be expected? URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/it/MEMO_13_719.
14. Інтерчейндж по-європейськи: демонополізація та жорстке регулювання. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/04/7/672739>.
15. Сарахман О. М., Шурпенкова Р. К., Сідельник О. П. Ринковий підхід до регулювання комісії інтерчейндж. «Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції»: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції / Ред. кол. Сарапіна О. А. та ін. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2021. 317-32.

REFERENCES

1. Rozmir komisii intercheindzh maie rehuliuatysia vykluchno rynkovy metody. (n.d.). Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozmir-komisiyi-intercheindzh-maie-reguluyatysia-vykluchno-rynkovymi-metodami> [in Ukrainian].
2. Rehlament Yevropeiskoho Parlamentu i Rady (leS) 2015/751 vid 29 kvitnia 2015 roku pro mizhbankivski komisii za platizhni operatsii z vykorystanniam platizhnykh kartok. (2015). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-15#Text [in Ukrainian].
3. Evans, D. and Mateus, A. (2011). How Changes in Payment Card Interchange Fees Affect Consumers Fees and Merchant Prices: An Economic Analysis with Applications to the European Union. SSRN. Retrieved from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1878735.
4. Garcés, E., & Lutes, B. (2021). Regulatory Intervention in Card Payment Systems: An analysis of regulatory goals and impact. Retrieved from: https://www.brattle.com/wp-content/uploads/2021/05/15608_regulatory_intervention_in_card_payment_systems_-_an_analysis_of_regulatory_goals_and_impact.pdf.
5. Prager, R., Manuszak, M., Kiser, E., & Borzekowski, R. (2009). Interchange Fees and Payment Card Networks: Economics, Industry Developments, and Policy Issues. *Finance and Economics Discussion Series, Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs, Federal Reserv.* Retrieved from: <https://www.federalreserve.gov/Pubs/Feds/2009/200923/200923pap.pdf>.
6. Veljan Alen A critical review of the European Commission's Multilateral Interchange Fee Regulation Journal of Payments Strategy & Systems, 12 (3), 232-244 (2018) Retrieved from: <https://hstalks.com/article/3043/a-critical-review-of-the-european-commissions-mult>.
7. Ardizzi, G., & Zangrandi, M. (2018). The impact of the interchange fee regulation on merchants: evidence from Italy. *Questioni di Economia e Finanza*, 434.
8. Natsionalnyi bank Ukrainy. Retrieved from: <https://www.facebook.com/NationalBankOfUkraine/posts/2870599283154225> [in Ukrainian].
9. What are interchange fees and how are they calculated? Retrieved from: <https://www.bigcommerce.com/e-commerce-answers/what-are-interchange-fees-and-how-are-they-calculated>.
10. Vysnovok na proekt Zakonu Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro platizhni systemy ta perekaz koshtiv v Ukraini" shchodo komisiinoi vynahorody pid chas zdiisnennia ekvairynhu". Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/XH52L00A> [in Ukrainian].
11. Memorandum pro spryannia konkurentnomu platizhnomu rynku v Ukraini – tse lyshe vydymist vyrishennia problemy. Retrieved from: <https://apau.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/image001.png> [in Ukrainian].
12. AMKU rozghliadaie memorandum Mastercard ta Visa shchodo komisii intercheindzh. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/07/20/676072> [in Ukrainian].
13. What are the interchange fee levels in the Members states? What can be expected? Retrieved from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/it/MEMO_13_719.
14. Intercheindzh po-yevropeisky: demonopolizatsiia ta zhorstke rehuliuвання. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/04/7/672739>. [in Ukrainian].
15. Sarakhman, O. M., Shurpenkova, R. K., & Sidelnik, O. P. (2021). Rynkovyi pidkhd do rehuliuвання komisii intercheindzh. «Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku obliku, audytu, opodatkuвання ta analizu v umovakh mizhnarodnoi intehtatsii»: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii. Kherson: Knyzhkove vydavnytstvo FOP Vysheymytskyi V. S.